

Italo Calvino bij Uitgeverij Cossee

Een dag op het stembureau

Italo Calvino

Palomar

Roman

Vertaald uit het Italiaans
door Henny Vlot

Cossee
Amsterdam

PALOMAR OP HET STRAND

Het lezen van een golf

De zee vertoont nauwelijks een rimpeling en kleine golfjes slaan op het zanderige strand. Meneer Palomar staat op het strand en kijkt naar een golf. Het is niet zo dat hij in gedachten verzonken de golven beschouwt. Hij is niet in gedachten verzonken, want hij weet goed wat hij doet: hij wil naar een golf kijken en kijkt ernaar. Hij is niet beschouwend, want voor beschouwing is het juiste karakter nodig, een juiste geestesgesteldheid en een juiste samenloop van omstandigheden: en hoewel meneer Palomar in principe niets tegen beschouwing heeft, wordt in zijn geval aan geen van deze drie voorwaarden voldaan. Uiteindelijk wil hij niet kijken naar 'de golven', maar naar één enkele golf en niet meer: daar hij vage gewaarwordingen wil vermijden, houdt hij bij alles wat hij doet een nauwkeurig begrensde object voor ogen.

Meneer Palomar ziet in de verte een golf opkomen, groeien, naderbij komen, van vorm en kleur veranderen, omslaan, breken, verdwijnen, terugvloeien. Op dit moment zou hij zichzelf ervan kunnen overtuigen

dat hij datgene wat hij zich had voorgenomen te doen tot een goed einde heeft gebracht, en kunnen weggaan. Maar één golf isoleren en haar scheiden van de golf die er onmiddellijk op volgt en die haar voor zich uit lijkt te duwen en haar soms inhaalt en overspoelt, is erg moeilijk; net als haar scheiden van de golf die haar voorgaat en die haar achter zich aan naar het strand lijkt te trekken, om zich daarna juist misschien tegen haar te keren als om haar een halt toe te roepen. Als je verder iedere golfslag in de breedte bekijkt, evenwijdig aan de kust, is het moeilijk om vast te stellen tot waar de zich voortbewegende golfkam zich ononderbroken uitstrekt en waar deze zich afscheidt en splitst in zelfstandige golven, met verschillende snelheid, vorm, kracht en richting.

Kortom, je kunt geen golf observeren zonder rekening te houden met de ingewikkelde omstandigheden die gezamenlijk aan haar vorming bijdragen en met de even ingewikkelde omstandigheden die zij weer veroorzaakt. Deze omstandigheden verschillen doorlopend, waardoor een golf altijd anders is dan een andere golf; maar het is ook waar dat elke golf gelijk is aan een andere golf, ook als zij er niet direct aan voorafgaat of erop volgt; kortom er zijn vormen en reeksen die zichzelf herhalen, ook al zijn ze onregelmatig verdeeld over de ruimte en de tijd. Aangezien het op dit moment Palomars bedoeling is om eenvoudigweg een golf te zien, dat wil zeggen om alle onderdelen te vatten die haar tegelijkertijd vormen zonder

er één te verwaarlozen, zal zijn blik blijven rusten op de beweging van het water dat op het strand slaat zolang hij elementen kan waarnemen die hij nog niet eerder heeft opgemerkt. Zodra hij merkt dat de beelden zich herhalen, weet hij dat hij alles heeft gezien wat hij wilde zien en kan hij ophouden.

Nervus van aard, levend in een jachtige, overvolle wereld, heeft meneer Palomar de neiging zijn relaties met de buitenwereld te beperken, en om zich voor een algehele zenuwinstorting te behoeden probeert hij zijn gevoelens zoveel mogelijk onder controle te houden.

De voortrollende golftop verheft zich op één punt meer dan elders en daar begint hij een witte rand te krijgen. Als dat gebeurt op zekere afstand van het strand, heeft het schuim de tijd zichzelf te overspoelen en te worden opgeslokt, om daarna meteen weer in alles door te dringen, ditmaal opkomend uit de diepte, als een wit tapijt dat het strand op rolt, om de golf die eraan komt te verwelkomen. Echter, net als je verwacht dat de golf op het tapijt rolt, merk je dat de golf er niet meer is, maar alleen het tapijt, en ook dit verdwijnt snel, wordt een glinstering van nat zand die zich vlug terugtrekt, alsof zij wordt teruggedrongen door het droge, doffe zand dat zich uitbreidt en zijn golvende grens verlegt.

Tegelijkertijd moet je de terugwijkende punten van de kop in oenschouw nemen, waar de golf zich splitst in twee vleugels, één die van rechts naar links

de richting van het strand uit gaat, en de ander van links naar rechts, en de plaats waar zij uit elkaar beginnen te lopen of waar zij samenkomen is dit punt in het negatieve. Het volgt de voortrollende vleugels, maar blijft er noodgedwongen bij achter, onderworpen aan hun overlappende beweging, totdat het wordt ingehaald door een andere, sterkere golf die echter hetzelfde probleem heeft van uiteenlopende of samenkomende vleugels, en dan door een nog sterkere die de knoop ontbindt en hem stukslaat.

Zich modellerend naar het patroon van de golven, strekken nauwelijks waarneembare uitlopers van het strand zich uit in het water; ze zetten zich voort in zandbanken onder water, net hoe de stromingen ze bij ieder getijde vormen en weer doen verdwijnen. Een van deze lage zandtongen heeft meneer Palomar uitgekozen om te observeren, omdat de golven er van beide kanten schuin tegenaan rollen, over het half ondergelopen oppervlak heen stromen en dan de golven ontmoeten die van de andere kant komen. Dus om te begrijpen hoe een golf in elkaar zit, moet je rekening houden met deze krachten in tegengestelde richtingen die elkaar in zekere mate opheffen en elkaar in zekere mate versterken, en die ervoor zorgen dat alle krachten en tegenkrachten uiteindelijk teniet worden gedaan in het altijd weer uitvloeiende schuim.

Meneer Palomar probeert nu zijn observatiegebied te beperken; als hij een vierkant in gedachten houdt van ongeveer tien meter strand bij tien meter zee, kan

hij een inventaris opmaken van alle golfbewegingen die zich daar met verschillende frequentie herhalen binnen een gegeven tijdsspanne. Het moeilijke is om de grenzen van dit vierkant vast te leggen, want wanneer hij bijvoorbeeld de lijn van een voortrollende golf beschouwt als de kant die het verst van hem vandaan ligt, onttrekt deze lijn in haar naderbij komende en opgaande beweging alles wat erachter ligt aan zijn blik; en zo krimpt de bestudeerde ruimte in en wordt tegelijkertijd verpletterd.

Hoe dan ook, meneer Palomar verliest de moed niet en hij gelooft telkens dat hij erin is geslaagd alles te zien wat hij kon zien vanuit zijn waarnemingspunt, maar dan doet zich steeds weer iets voor waarmee hij geen rekening had gehouden. Als hij niet zo ongeduldig was geweest om een compleet en definitief resultaat te willen behalen met dit kijkwerk, dan zou het aanschouwen van de golven een zeer ontspannende oefening voor hem zijn en zou het hem kunnen behoeden voor zenuwcrises, hartaanvallen en maagzweren. En misschien zou het de sleutel kunnen zijn tot de beheersing van de complexe structuur van de wereld, haar terugbrengend tot het meest simpele mechanisme.

Maar iedere poging om tot een definitie van dit model te komen krijgt te maken met een lange golf die loodrecht op de brekers komt aanrollen, evenwijdig aan de kust, en die een ononderbroken, nauwelijks oprijzende kam voortstuwt. De vooruitspringende

golven die naar de oever bruisen verstoren de gelijkmatige beweging van deze compacte kuif niet, die hen snijdt met een loodrechte hoek terwijl het onduidelijk is waar zij heen gaat of waar zij vandaan komt. Misschien wordt het zeeoppervlak wel bewogen door een zuchtje westenwind, dwars op de krachten die uit de diepte van de watermassa's van de open zee komen, maar deze golf die uit de luchtstroming voortkomt verzamelt in het voorbijgaan ook de krachten in schuine richting die in het water ontstaan; zij buigt ze af, stuurt ze in haar richting en neemt ze mee. Zo wordt zij almaar hoger en sterker, totdat haar kracht door de botsing met tegengestelde golven langzamerhand afzwakt en zij helemaal verdwijnt of wordt afgebogen, zodat zij ondergaat in een van de vele dynastieën van schuine golven, en met hen op het strand wordt gesmeten.

Als je je aandacht richt op één aspect treedt dit ineens op de voorgrond en beslaat het het hele kader, zoals gebeurt bij tekeningen waarbij je, als je met je ogen knippert, het hele perspectief ziet veranderen. Doordat de golfkammen met hun verschillende richtingen elkaar op deze manier kruisen, blijkt nu het patroon van het totaalbeeld opgedeeld in vierkanten die ontstaan en verdwijnen. Voeg daar nog aan toe dat iedere terugvloeiende golf ook weer een eigen kracht heeft, die de daaropvolgende golven tegenwerkt. En als je je aandacht concentreert op deze terugwaartse krachten lijkt het wel of de enige echte beweging die

beweging is die vertrekt van het strand en gaat naar de open zee.

Is misschien het ware resultaat dat meneer Palomar nu bijna heeft bereikt dat hij de golven in tegen-gestelde richting laat lopen, dat hij de tijd omkeert, dat hij de ware aard van de wereld ontdekt die achter datgene ligt waaraan onze zintuigen en onze geest gewend zijn? Nee, hij voelt hoogstens een lichte duizeling, meer niet. De hardnekkige kracht die de golven naar de kust stuwt heeft de slag gewonnen: inmiddels zijn ze een stuk hoger geworden. Als de wind eens ging draaien? O wee als het beeld dat meneer Palomar zo minutieus heeft weten samen te stellen weer in de war wordt gebracht, versplintert en vervliegt. Alleen als het hem lukt alle aspecten tezamen voor zich te zien, kan hij beginnen met de tweede fase van de onderneming: deze kennis uitbreiden tot het hele heelal.

Je zou alleen je geduld niet moeten verliezen, iets wat weldra gebeurt. Meneer Palomar verwijdert zich langs het strand, even gespannen als hij was gekomen en nog minder zeker van alles.

Het kaasmuseum

Meneer Palomar staat in de rij in een kaaswinkel in Parijs. Hij wil geitenkaasjes kopen die in olie bewaard worden in kleine doorschijnende potjes, op smaak gemaakt met verschillende specerijen en kruiden. De rij klanten schuift op langs een toonbank waar exemplaren staan uitgesteld van de meest ongewone en verscheidene specialiteiten. Het is een winkel waarvan het assortiment ieder denkbaar zuivelproduct lijkt te willen documenteren; het uithangbord SPÉCIALITÉS FROMAGÈRES, met dat zeldzame adjectief dat archaisch is of uit de volkstaal komt, geeft al aan dat hier de erfenis wordt bewaakt van een kennis die is vergaard door de hele geschiedenis en geografie van een beschaving.

Drie of vier meisjes in een roze schort helpen de klanten. Zodra er één vrij is, neemt ze de eerste van de rij voor haar rekening en nodigt hem uit zijn wensen kenbaar te maken; de klant noemt iets, maar wijst vaker iets aan, waarbij hij door de winkel loopt naar

het voorwerp van zijn nauwkeurige, precies geïnformeerde verlangens.

Op dat moment schuift de hele rij een pas op; en wie tot dan had stilgestaan bij de groen geaderde 'Bleu d'Auvergne', komt nu terecht naast de 'Brin d'amour', met in zijn witte massa droge, vastgeplakte strootjes; wie een in bladeren gewikkelde bol bekeek kan zich nu concentreren op een met as bestrooide kubus. Er zijn mensen die zich door wat zij toevallig tegenkomen op deze halteplaatsen laten inspireren tot nieuwe prikkels en wensen: zij veranderen van gedachte over wat zij van plan waren te vragen of zetten een nieuwe naam op hun lijstje; en er zijn er die zich geen moment laten afleiden van het doel dat zij nastreven en iedere andere suggestie waar zij op stuiten alleen gebruiken om via uitsluiting het terrein af te bakenen van datgene waar zij halsstarrig hun zinnen op hebben gezet.

Meneer Palomars geest wordt heen en weer geslingerd tussen tegengestelde drijfveren: die welke streeft naar een volledige, uitputtende kennis, alleen tevreden te stellen door het proeven van alle soorten; of de andere die streeft naar de absolute keuze, de identificatie van de enige kaas die de zijne is, een kaas die zeker bestaat, ook al kan hij hem nog niet herkennen (kan hij zichzelf er nog niet in herkennen).

Of, of: het gaat er niet om je eigen kaas te kiezen, maar om uitgekozen te worden. Er is een wederzijdse band tussen kaas en klant: iedere kaas wacht op zijn

klant en gedraagt zich zo dat hij hem aantrekt, met een wat hooghartige ingetogenheid of korreligheid, of juist smeltend in willige overgave.

Er hangt een zweem van ondeugende medeplichtigheid in de lucht: verfijnde smaak en vooral reuk kennen hun momenten van ontspanning en decadentie, waarop de kazen op hun schalen zich lijken aan te bieden als op de divans van een bordeel. Een perverse grijns verschijnt bij het plezier om het voorwerp van je fijnproeverij te vernederen met schandelijke bijnamen: *crottin*, *boule de moine*, *bouton de culotte*.

Dit is niet het type kennis dat meneer Palomar het liefst wil uitdiepen: voor hem zou het genoeg zijn de eenvoud van een directe, fysieke band tussen mens en kaas tot stand te brengen. Maar als hij in plaats van kazen namen van kazen ziet, concepten van kazen, betekenissen van kazen, geschiedenissen van kazen, contexten van kazen, psychologie van kazen, als hij – meer dan dat hij het echt weet – in gedachten houdt dat dit alles achter iedere kaas ligt, dan wordt zijn band ermee erg ingewikkeld.

De kaaswinkel presenteert zich aan Palomar als een encyclopedie aan een autodidact; hij zou alle namen uit zijn hoofd kunnen leren, proberen ze te classificeren op hun vorm – als een stuk zeep, een cylinder, een koepel, een bal?, op hun consistentie – droog, boterig, crème-achtig, geaderd, stevig?, volgens het materiaal dat niet bij de kaas hoort en dat in de korst

of in de massa zelf verwerkt is – rozijnen, peper, noten, sesam, kruiden, schimmels?, maar dit zou hem geen stap dichterbij de ware kennis brengen, die ligt in het ervaren van de verschillende smaken, bestaand uit herinnering en verbeelding tezamen, en alleen op basis hiervan zou hij gradaties kunnen aanbrenge in smaken, voorkeuren en merkwaardigheden, en kunnen bepalen wat hij uitsluit.

Achter iedere kaas ligt een weide van een ander groen onder een andere hemel: weiden waarop het zout is aangekoekt dat de getijden in Normandië er iedere avond op afzetten; weiden met geurige aroma's onder de zon en de wind van de Provence; er zijn verschillende kudde, verschillende manieren van stallen en verweiden; er zijn geheime procedés, overgeleverd door de eeuwen heen. Deze winkel is een museum: bij het bezoeken ervan voelt meneer Palomar, net als in het Louvre, achter ieder tentoongesteld voorwerp de aanwezigheid van de beschaving die er vorm aan heeft gegeven en die er vorm door krijgt.

Deze winkel is een woordenboek; de taal is het systeem van de kazen in zijn geheel: een taal waarvan de morfologie verbuigingen en vervoegingen registreert met ontelbare varianten en waarvan het lexicon een onuitputtelijke rijkdom geeft aan synoniemen, idiomatische uitdrukkingen, connotaties en betekenisnuances, zoals alle talen die worden gevoed door de bijdrage van talloze dialecten. Het is een taal die

van dingen is gemaakt; de nomenclatuur is er alleen maar een uiterlijk aspect van dat als middel dient; maar voor meneer Palomar blijft het leren van wat namen altijd de eerste maatregel die hij moet nemen als hij de dingen die aan zijn ogen voorbijkomen een moment wil vasthouden.

Hij haalt een opschrijfboekje uit zijn zak, een pen, begint namen op te schrijven en tekent naast elke naam de een of andere bijzonderheid op, zodat hij het beeld later weer in herinnering kan roepen; hij probeert ook een globale schets van de vorm te geven. Hij schrijft *pavé d'Airvault*, noteert 'groene schimmel', tekent een plat parallellepipedum en noteert aan de kant 'ongeveer 4 cm'; hij schrijft *St-Maure*, noteert 'grijze, korrelige rol met een stokje erin', tekent hem en schat ruw de grootte: '20 cm'; dan schrijft hij *Chabicholi* en tekent een cilindertje.

'Monsieur! Houhou! Monsieur!' Een jonge kaasverkoopster in het roze staat voor hem terwijl hij verdiept is in zijn zakboekje. Hij is aan de beurt, hij moet het zeggen, in de rij achter hem staan ze allemaal te kijken naar zijn vreemde gedrag en schudden hun hoofd half ironisch, half ongeduldig, zoals inwoners van grotere steden aankijken tegen het steeds maar groeiend aantal geestelijk gestoorden dat over straat loopt.

De uitgebreide bestelling van lekkernijen die hij wilde doen schiet hem niet meer te binnen; hij stottert; neemt zijn toevlucht tot het meest voor de hand

liggende, het meest banale, het meest aangeprezen, alsof de automatismen van de massabeschaving gewoon op dat moment van onzekerheid van hem wachtten om hem weer in hun greep te krijgen.

Je ergeren aan jongeren

In een tijdperk waarin de onverdraagzaamheid van ouderen ten opzichte van jongeren en van jongeren ten opzichte van ouderen haar hoogtepunt heeft bereikt, waarin de ouderen niets anders doen dan argumenten vergaren om de jongeren nu eens eindelijk de waarheid te zeggen en de jongeren niets anders doen dan wachten op die gelegenheden om te laten zien dat de ouderen er niets van begrijpen, komt er geen woord meer over Palomars lippen. Als hij wel eens probeert mee te praten merkt hij dat iedereen te fanatiek bezig is met de verdediging van zijn eigen ingenomen stelling om te kunnen luisteren naar hetgeen hij voor zichzelf probeert te verduidelijken.

Een feit is dat hij niet zozeer zijn waarheid zou willen verkondigen, maar eerder vragen zou willen stellen, en hij begrijpt wel dat niemand zin heeft om af te wijken van het spoor van zijn eigen betoog om antwoord te geven op vragen die komen vanuit een ander betoog, waardoor je misschien wordt verplicht

om in andere woorden over dezelfde zaken na te denken en je je misschien moet begeven op onbekende terreinen, ver van de veilige wegen van je eigen gedachten. Of hij zou willen dat anderen hém vragen stelden; maar hij zou ook alleen maar bepaalde vragen op prijs stellen en andere niet: die vragen waarop hij die dingen zou antwoorden waarvan hij voelt dat hij ze wel kan zeggen maar die hij alleen zou kunnen zeggen als een ander hem vroeg of hij ze wilde zeggen. Hoe dan ook, niemand haalt het in zijn hoofd hem iets te vragen.

Onder deze omstandigheden beperkt meneer Palomar zich ertoe bij zichzelf te peinzen over het feit dat het zo moeilijk is met jongeren te praten.

Hij denkt: Dat het zo moeilijk is komt doordat er tussen hen en ons een onoverbrugbare kloof is. Er is iets gebeurd tussen onze generatie en die van hen, een continuïteit in ervaringen is verbroken: we hebben geen gemeenschappelijke referentiepunten meer.

Dan denkt hij: Nee, het is zo moeilijk omdat ik telkens als ik op het punt sta hun iets te verwijten of iets van hen te bekritisieren, hen aan te sporen of hun een raad te geven, denk dat ik als jongeman hetzelfde soort verwijten, kritiek, aansporingen en raadgevingen te horen kreeg en er niet naar luisterde. De tijden waren anders en daaruit bleken veel verschillen in gedrag, taalgebruik en gewoonten, maar de mechanismen van mijn geest van toen waren niet veel anders

dan die van hen nu. Dus heb ik geen enkel recht van spreken.

Meneer Palomar weifelt lang tussen deze twee manieren waarop je de kwestie kunt bekijken. Dan besluit hij: De twee standpunten zijn niet met elkaar in strijd. De verstoorde continuïteit tussen de generaties is afhankelijk van de onmogelijkheid ervaringen over te dragen, te zorgen dat anderen de fouten niet maken die al door ons zijn gemaakt. De ware afstand tussen twee generaties wordt veroorzaakt door de elementen die ze gemeenschappelijk hebben en die verplichten tot de cyclische herhaling van dezelfde ervaringen, zoals bij het gedrag van diersoorten dat biologisch wordt overgeërfd; terwijl daarentegen de elementen die werkelijk verschillen tussen hen en ons het resultaat zijn van de onherroepelijke veranderingen die ieder tijdperk met zich meebrengt, dat wil zeggen, ze zijn afhankelijk van de historische erfenis die wij aan hen hebben nagelaten, de ware erfenis waarvoor wij verantwoordelijk zijn, ook al zijn we ons daar soms niet van bewust. Daarom valt er van ons niets te leren: op datgene wat het meest op onze eigen ervaring lijkt kunnen we geen invloed uitoefenen; in datgene wat ons stempel draagt kunnen we onszelf niet herkennen.